Legitimarea milenarismului poetic în discursul publicistic

Ioana MOROŞAN

Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere
University of Bucharest, Faculty of Letters
Personal e-mail: morosan.gyongyi@yahoo.com

The Legitimisation of 2000s Romanian Poetry in Literary Journals

The multitude of texts and authors revolving around the turn-of-the-20th century phenomenon has undisputedly determined the emergence of a common identity that defines this new poetic discourse. The aim of this paper is to analyse the way in which the specialised press has received the Romanian poetry of the 2000s, succeeding to legitimise the new poetic paradigm while exhibiting a series of specific paratextual functions. Therefore, by their competence to certify and recommend, these articles succeeded to validate the generation-like character of 2000s Romanian poetry. Conversely, this new poetic wave has been constituted as a generation respecting the generation-forming criteria proposed by Julius Petersen. This way, the analysed articles are in turn validated as solid theoretical discourse.

Keywords: literary generation, Romanian literature of the 2000s, poetry, literary discourse, legitimisation.

Multitudinea de texte şi autori, care oscilează în jurul fenomenului milenarist, a determinat în mod inconturnabil apariția unei identități comune care să definească noul discurs poetic. Prin urmare, încadrarea poeților debutați/publicați după douămii într-o nouă *generație*[1] postdecembristă s-a produs ca un fapt organic. Programul milenarist, ca panoplie a unei noi generații, reprezintă tentații estetice care au survolat întreaga poezie publicată după anii 2000: radicalismul, prevalarea insurecției, instalarea anxietății atitudinale, în locul frondei optzeciste, abolirea livrescului; de aceea, nu întâmplător, optzecismul s-a (re)configurat în acest context ca *Biedermeier*[2] al noii poezii.

Ca *sequel* al desantului '80/ '90 (momente care s-au bucurat de o masivă confirmare teoretică şi valoroase antologări ce au constituit întregul instrumentar menit să legitimeze şi să crediteze literatura generației) douămiismului, coagulat ca program, îi mai rămâne să-şi valideze discursul într-un proiect teoretic autoritar care să-l recomande şi să-l claseze pe soclul marilor momente ale istoriei recente din literatura română. Prin urmare, fără veleitatea unui demers exhaustiv, lucrarea de față își propune o lapidară analiză a unor texte critice/articole/anchete apărute în spațiul publicistic, care au reuşit o validare şi o înrădăcinare a fenomenului poetic douămiist. De asemenea, vom avea în vedere modul în care douămiismul s-a construit ca generație, respectând criteriile formatoare de generație propuse de Julius Petersen. Astfel, studiul îşi propune nuanțarea validității fenomenului 2000, mai întâi, prin confirmarea esteticii generaționiste în textele de escortă[3], iar în sens invers, discursul de escortă este legitimat ca discurs teoretic nepărtinitor şi neangajat de înfăptuirea totală a proiectului poetic milenarist.

În studiul consacrat textului liminar, Valeriu P. Stancu, reiterând perspectivele teoretice genettiene,

Sursă foto: https://oamenidepoveste.ro/alex-goldis-nu-se-poate-trai-din-scris-punct/

configurează funcțiile paratextului ca discurs ce (re)prezintă un alt discurs, paratextul dobândind autoritate în mecanismul relațional dintre text şi receptor. Substanțialitatea paratextului decelează, în primul rând, prin funcțiile pe care le stabileşte în raport cu textul. Identificat cu discursul de escortă care deopotrivă „invită cititorul în universul ficțional şi căută, totodată, să anexeseze universului său ficțional propria transcendență textuală”[4], funcțiile paratextului, la o inventariere succintă, implică: trasarea coordonatelor contextuale menită să certifice tendințele tematice, stabileşte atitudini interpretative în relație cu un „arhetip de lectură”[5], iar, de cele mai multe ori, dincolo de expectanțele alocutorului, paratextul explicitează textul în raport cu contextul. Gérard Genette compartimentează discursul de escortă în *peritext* şi în *epitext*, dacă pentru primul însoțirea în volum a corpusului de text este o condiție *sine qua non*, epitextul „nu este materialmente ataşat textului în acelaşi volum, care circulă însă oarecum liber într-un spațiu virtual nelimitat”[6]. Aşadar, într-o primă fază, în demersul de față vom identifica funcțiile paratextuale în discursurile publicistice operaționalizate ca *epitexte publictare,* fiind grila de lucru principală în lectura relațională pe baza căruia se construieşte demersul nostru.

Cartografieri ale fenomenului 2000, mai mult sau mai puțin substanțiale, s-au reificat prin antologările lui Marin Mincu, Daniel D. Marin, volume semnate de Ştefania Mincu şi, *post factum*, cel semnat de Grațiela Benga sau punctările lui Andrei Terian din *Caiete critice*, 2005, care s-au dovedit a fi printre cele mai consistente. Considerați, la început, „orfani” ai literaturii din lipsa confirmărilor teoretice care să-i justifice şi să-i propulseze pe harta literaturii, articolele/ anchetele/ recenziile/ cronicile fervente au început, treptat, să constituie un puternic aparat critic care funcționează ca un paratext, îndeplinind funcționalitățile acestuia, atât la nivelul volumelor de poezie, cât şi la nivelul întregului fenomen milenarist, în genere. Limitele discursului de întâmpinare sunt transgresate prin asumarea implicită a sarcinii de a certifica noua epistemă literară, iar funcția paratextuală a discursului publicistic devine tot mai transparentă, întrucât momentul de anduranță al douămiismului cunoscând deja un adevărat val de confirmări în cadrul unor reviste precum: *Vatra, Steaua, Astra, Observator cultural, Cultura, Zona Nouă* sau *Poesis Internațional.*

Weltanchauungul milenarismului – mai mult sau mai puțin omogen– a fost punctat şi schematizat o dată cu *Manifestul fracturist* semnat de Dumitru Crudu şi Marius Ianuş, când se anunță mizele noii poezii, primele articulări ale programului au fost marcate în cadrul cenaclului Euridice sau al unor reviste precum *Litere 2000*; pregătindu-se, pe această cale, terenul pentru fenomenele poetice ulterioare care s-au manifestat fervent la nivel editorial şi care, totodată, au concovocat numeroasele articole şi dezbateri deschise în spațiul publicistic.

În acest context, ancheta din 2009 coordonată de Alex Goldiş în revista „Vatra”, vine ca un demers autoritar asupra stabilirii frontierelor noii paradigme. Mai mult, ancheta lui Goldiş îşi dovedeşte potențialul paratextual în măsura în care coordonatorul anchetei chestionează astfel încât toate punctele care ar valida şi ar certifica douămiismul ca generație nouă şi ca epistemă culturală autonomă să fie atinse. Mai întâi, explicarea discursului milenarist şi raportarea lui la un context, precum şi adaptarea textului la context sunt reificate în ancheta care adună laolaltă nume importante ale nomenclatorului critic ca: Al. Cistelecan, Ion Pop, Claudiu Turcuş, Andrei Simuț, Bianca Burța-Cernat, Paul Cernat, Andrei Bodiu, Mihai Iovănel, sau poeți piloni ai generației precum Radu Vancu sau Claudiu Komartin. Ancheta

Sursă foto: http://www.turnulsfatului.ro/2016/05/16/sibiul-este-de-astazi-capitala-universitara-europeana/

urmăreşte să surprindă nuanţareea teoretică a temelor, a *zeitgeistului* angrenat în poezia nouă, a mizelor, astfel explicitările primite nu fac decât să recomande şi să legitimeze noua paradigmă: „spontaneitatea este o consecinţă a schimbărilor sociale după ’89 [...] e de aşteptat ca scrisul să profite de aceste eliberări în sensul mizei pe autenticitate, pe o sinceritate necenzurată, cu defulări inevitabil tumultoase, adesea excesive, atât la nivelul trăirii [realism brutal al universului... imaginar, notaţie a faptului imediat, exterior sau acut biografic, refuzul poetizări], cât şi al expresiei sale verbale”[7]. O altă funcţie paratextuală este îndeplinită de ancheta din „Vatra” prin raportarea scriiturii la context şi adaptarea sa la coordonatele sociale, punctările lui Mihai Iovănel corespunzând acestui scop: „modelele poeziei douămiiste vin în bună parte din cultura de masă; din cultura contingenţei imediate a consumabilelor «TV, muzică, cluburi, cămine»”[8]. În plus, radiografierea particularităţilor sociale atrage după sine, *volens nolens*, şi conturarea unui profil psihologic al receptorul ţintă, astfel, programându-se implicit o atitudine de receptare.

Poate că cea mai bună mostră de epitext publicitar o constituie articolul lui Andrei Terian care se construieşte ca un discurs subversiv la atutidinea mefientă şi combativă a lui Paul Cernat faţă de noua paradigmă poetică, manifestată în spaţiul publicistic. Aspectele convocate de Terian compun arsenalul unui demers discursiv de explicitare, recomandare şi certificare a doămiismului în faţa altor mişcări poetice. În primul rând, în cronica din *Observator cultural* dedicată Elenei Vlădăreanu şi lui Dan Sociu, Cernat nuanţează, relativ reducţionist, două manifestări poetice aflate la anitpod, iar apoi, transgresând limitele unei analize de text, identifică cele două direcţii (milenaristă vs. cărtăresciană) cu moduri de a trăi, ajungând la o radiografiere a formulelor, a elementelor ce nu ţin de text, denigrând una dintre formule în favoarea celeilate. Funcţia paratextuală a cronicii transpare în măsura în care Terian nu doar că justifică digresiunile acestui demers vitriloant, ci dimpotrivă, tocmai prin aspectele pe care Cernat le impută poeţilor douămiişti, criticul le reconfigurează spre a articula dimeniunea socială, necosmetizată, ce marchează discursul milenarist şi care îi conferă, în fond, o tensiune estetică aparte şi autosufiecientă, poezia tânără îşi asumă: „realitatea fără fard: furia, mizeria, vulgaritatea şi grosolănia existenţială a tinerilor debusolaţi, dezamăgiţi, fără speranţă şi viitor din România tranziţiei [...] Atitudine directă, pragmatică, antisentimentală, uneori brutal-epileptoidă, cel mai adesea cinică, fără fiţe intelectualiste. Poezie agresivă, cu infiltraţii anarhice de beat si hip hop. Neoexpresionism şi hiperrealism, Ginseberg, Frank O’Hara, Bukowsky”[9]. Articolul devine, astfel, un veritabil paratext certificator al fenomenului 2000.

O anchetă, mult mai restrânsă în raport cu *Bilanţul...* întocmit în „Vatra”, chestionarul revistei „Cultura” din 2011, intitulat *Douămiismul par lui-même* adună laolaltă poeţi şi critici, miza anchetei constituind-o negocierea frontierelor generaţiei 2000. O eventuală funcţie paratextuală a anchetei este sugerată chiar de titlul demersului, departe de exhaustivitatea primei anchete evocate, proiectul revistei „Cultura” îşi propune o definitivă lansare la rampă a poeziei tinere prin legitimarea autonomiei generaţioniste. O dată cu ivirea *stimmungului* agitatoric în jurul fenomenului 2000 şi în ceea ce priveşte autonomia douămiismului determinată de escamotările unor membri ai facţiunilor sindicaliste, s-a început publicarea unor articole în revistele de sub egida uniunii scriitorilor care urmăreau, în mod diletantist faţă de noua poezie, o negare nefastă, frizând până la limita paroxismului ce transpare în afirmaţii precum: „poezia «douămiistă» e cam aceeaşi pe care au teoretizat-o, din capul locului, poeţii optzecişti, postmodernă, dar nu excesiv”[10] Aşadar, o anchetă dedicată decelării statutului douămiist a reprezentat un exerciţiu binevenit. Funcţia paratextuală a anchetei este angrenată prin punctările care vizează contribuţia douămiiştilor

Sursă foto: http://www.tribuna.ro/stiri/eveniment/

la clădirea unei noi episteme, fapt ce le conferă statutul de fenomen autonom, precum şi anduranța acesteia la o evaluare a ei în raport cu alte momente importante din literatura română. Astfel, intervenția lui Ştefan Manasia este mai mult decât elocventă în acest sens, întrucât poetul identifică douămiismul cu o suită de formule care nu pot fi condensate într-un compartiment sub eticheta douămiismului, acestea, în fond, compunând o adevărată „rețea in progres”[11]. Legitimarea milenarismului se configurează în raport cu contextul societății postcomuniste în cadrul căreia ideea de cenzură este dizolvată complet, astfel poetul justifică derapajul în biografism până la limitele ultime ale acestuia, iar noutatea paradigmei este marcată de primele experiențe ale literaturii cu mediul virtual, aceste noi dimensiuni asigurând poeziei tinere un potențial rocambolesc specific. Iar aceste aspecte reies doar dintr-o inventariere de suprafață prin care pot fi deconstruite ușor atitudinile incisive şi nefast-mefiente față douămiism. Mai mult, se poate spune, astfel, că demersul lui Manasia, prin replicile oferite anchetei, girează *á la longue* pentru autonomia fenomenului milenarist.

Controversele despre douămiism şi despre conceptul de generație douămiistă au făcut obiectul dezbaterilor deschise care au determinat tensiuni în presa literară. Taxată ca fiind un simplu construct sau o strategie de marketing, aceste idei au fost imediat descurajate. Colapsul care a marcat piața de carte la finele anilor ’90/ începutul anilor 2000, nu a însăilat un artificiu, resuscitarea a venit pe cale inversă, piața de carte mult slăbită avea într-adevăr nevoie de o resuscitare, însă nu proiecte externe ale pieței de carte sau mâna unor editori, critici au creat tânăra poezie, ci tinerii poeți care au început treptat să se afirme în jurul anilor 2000, poate tocmai de aceea Radu Vancu sugerează că ar fi imprudentă sintagma literaturii douamiiste şi nu o literatură scrisă de douămiişti[12], de asemenea şi Andrei Bodiu accede la această poziție, consemnând că: „dacă ei, tinerii, nu existau, nici editurile, nici media, nici critica n-ar fi avut pe cine promova”[13].

Aşadar, traducerea şi publicarea studiului lui Julius Petersen în contextul dezbaterilor despre generație, au reprezentat o suprapunere perfectă. Spre a clarifica noțiunea, adaptând-o la contextele literaturii române, Gheorghe Perian radiografiază întreaga fizionomie a conceptului pe teren românesc. Regretabil este că Perian nu lărgeşte aria studiului până în contemporanietate spre a oferi, poate astfel, o explicitare plenară disensiunilor. Pornind de la câteva premise ale lui Petersen referitoare la fizionomia generației literare, la factorii ei formatori, acestea confirmă faptul că douămiismul este indubitabil o generație literară, punctând, pe această cale, validitatea discursurilor publicistice. Mai întâi, generația, aşa cum este ea radiografiată de Peterson, implică, în primul rând o „comunitate personală”[14], iar experiențele comune care au marcat poeții anilor 2000 s-au situat în contextul unei societăți aflate într-o infinită tranziție. Ei se exclud din ecuația unei societăți de consum, nefaste, veleitare, rezultând o „coeziune generațională”[15], iar poezia devine un discurs subversiv, antilivresc, un act de insurgență pe un *stimmung* urban ce plusează tensiunea estetică a poeziei marginalilor milenariști. Ideea lui Peterson a „unităților generaționale”[16] intră in ADN-ul cultural al tinerilor care articulează dimensiunea eterogenă, dispersată a fenomenului: „generația 2000 nu e un grup compact, făcut coeziv în urma unui manifest, ci o sumă de grupuscule care gândesc, trăiesc şi scriu diferit”[17]. Unitățile generaționale sunt reificate prin instituțiile consacrate douămiismului românesc. Pietrele de kilometraj de pe harta poeziei sunt marcate de şcoli precum: *Zona nouă,* cercul literar clujean *Nepotul lui Thoreau* sau Institutul *Max Blecher*. Unitățile generaționale se fundamentează cu precădere în contextul fenomenului de anduranță a poeziei douămiiste, în plus, aceste unități oscilează în jurul unor „sefi de generație”[18], iar poeți precum Radu Vancu, Claudiu Komartin sau Ştefan Manasia şi-au asumat neşovăielnic rolul de mentor angajat în drumul tinerilor spre poezie, imprimând un ecou de surdină în discursul acestora şi conferind un *pattern* poetic colegilor de generație.

Una peste alta, a vorbi despre douămiism în termenii unei generații, a unei episteme culturale autonome şi care rezistă la un examen de comparație cu alte generații postbelice a devenit un fapt cât se poate de legitim, iar discursurile publicistice, care au adus la rampă douămiismul, confirmă acest lucru printr-o valoroasă activitate euristică, transgresând limitele unor articole şi angajându-se într-un demers mult mai complex, prin asumarea implicită a rolului de paratext. În sens invers, validitatea discursurilor de întâmpinare din spațiul publicistic este legitimată şi de îndeplinirea de către milenarişti a criteriilor generaționale care au avut efecte formatoare (comunitate personală, coeziune, unități, figuri iconice etc.). Aşadar, dacă Elena Vlădăreanu afirma în 2009, în cadrul aceleaşi anchete din „Vatra" despre poezia milenariştilor, că „indiferent dacă ne place or ba, dacă este vorba de o generație spontană sau doar de un construct mediatic și de marketing, însuși faptul că ne batem capul să răspundem acestor întrebări confirmă existența 2000-ismului". Acum, însă, *post factum*, cu un instrumentar teoretic certificator în spate, constituit dintr-o rețea de critici/poeți și de reviste; cu o paradigmă estetică nouă, originală și autonomă putem afirma fără ezitări că douămiismului e o generație, cu siguranță, plenară.

Note:

1. Deşi în aceste circumstanțe reprezintă o noțiune controversată, abordăm conceptul de generație ca o mişcare sustenabilă care îşi găseşte validarea în acest context, pornind de la ideea lui Julius Petersen, care identifică generația cu noțiunea de curent, mişcare, detaşându-se de valențele formalității diacronice; demers fructificat şi transpus realităților literare de la noi de către Gheorghe Perian în studiul de dublu auctoriat.
2. Radu Vancu, *Optzecismul – Biedermaierul douămiismului?*, în http://www.lapunkt.ro/2013/05/03/optzecismul-biedermeierul-douamiismului/, (21.10.2017).
3. Textele publicistice sunt analizate din punct de vedere al funcționalității lor, operând ca discursuri de escortă ce respectă funcțiile paratextului configurate de Valriu P. Stancu , în conformitate cu limitele raporturilor transtextuale punctate de Gérard Genette.
4. Valeriu P. Stancu, *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică*, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2006, p. 72.
5. Idem, *ibidem*, p. 77.
6. Gérard Genette, *Seuils*, Collection Poetique, aux édition du Seuils, Paris, 1987, p. 316.
7. Ion Pop, *„«Douămiiștii» împlinesc sloganul autenticist-biografist al celor de la '80"*, în ancheta *Bilanțul douămiismului*, coordonată de Alex Goldiş în „Vatra", nr. 3, 2009, p. 26. (21.10.2017).
8. Mihai Iovănel, *Modelele vin în bună parte din cultura de masă*, în *ibidem*, p. 32.
9. Andrei Terian, *Cui i-e frică de poezia milenaristă?*, în „Cultura", numărul 41, 2006, http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=300. (21.10.2017).
10. Nicolae Manolescu apud Bianca Burța-Cernat, *O literatură în lipsa „stăpânilor"*, în „Observator cultural", numărul 856, 2017, https://www.observatorcultural.ro/articol/o-literatura-absenta-stapinilor/, (22.10.2017)
11. Ştefan Manasia, *Schița pentru autobiografie*, în ancheta *Douămiismul par lui-même*, în „Cultura", numărul 325, 2011, http://revistacultura.ro/nou/2011/05/douamiismul-par-lui-meme/, (22.10.2017).
12. Radu Vancu, *Nu există o literatură douămiistă, ci doar literatură scrisă de douămiişti,* în ancheta *Bilanțul douămiismului,* coordonată de Alex Goldiş, în „Vatra", nr. 3/2009, p. 48. http://www.revistavatra.ro/pdf/vatra_3-2009.pdf, (22.10.2017).
13. Andrei Bodiu, *Normalitatea libertății*, în *ibidem*, p. 33.
14. Julius Petersen, *Generațiile literare*, traducere din limba germană şi prefață de Sanda Ignat, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013, p. 151.
15. Idem, *ibidem*.
16. Idem, *ibidem*, p.
17. Radu Vancu, *Nu există literatură douămiistă, ci doar literatură scrisă de douămiişti*, în ancheta citată, p. 49.
18. Julius Petersen, *op. cit*, p. 165.

Bibliography:

Burța-Cernat, Bianca, *O literatură în lipsa stăpânilor / A literature in the absence of the overlords*, în „Observator cultural", nr. 856, 2017, https://www.observatorcultural.ro/articol/o-literatura-absenta-stapinilor/, (22.10.2017).

Genette, Gérard, *Seuils*, Collection Poetique, aux édition du Seuils, Paris, 1987.

Perian, Gheorghe, *Ideea de generație în teoria literară românească / The concept of a generation in Romanian literary theory*; Petersen, Julius, *Generațiile literare*, traducere din limba germană și prefață de Sanda Ignat, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2013.

Stancu P, Valeriu, *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică / Paratext: the poetics of liminary discourse in artistic communication*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2006.

Terian, Andrei, *Cui i-e frică de poezia milenaristă? / Who's afraid of 2000s poetry?*, în „Cultura", nr. 41, 2006, http://revistacultura.ro/cultura.php?articol=300. (21.10.2017)..

*** *Bilanțul douămiismului / The ledger of 2000s poetry*, anchetă coordonată de Alex Goldiș, în „Vatra", nr. 3/2009, p. 48. http://www.revistavatra.ro/pdf/vatra_3-2009.pdf, (22.10.2017).

*** *Douămiismul par lui-même / 2000s Romanian poetry par lui-même*, în „Cultura", numărul 325, 2011, http://revistacultura.ro/nou/2011/05/douamiismul-par-lui-meme/, (22.10.2017).